

Je krásná? Ano, je!

Milan Bulaty

Resumé:

Infomace o průběhu výstavby Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum na Humboldtově univerzitě v Berlíně je cenná především novým pohledem na výstavbu knihoven. Autor si všímá zvláště dvou rysů procesu: dělba práce a otázky vztahu architektonické hodnoty a funkčnosti. Obvyklou dělbu práce mezi architekty, uživatele a zadavatele může nahradit užší spolupráce. Vzhledem k tomu, že lze jen těžko odhadnout budoucí technický pokrok, je vhodné se soustředit na neměnné hodnoty. Existují i případy, kdy krásná architektura vyhovuje požadavkům funkčnosti víc než budova stavěná prioritně s myšlenkou na funkčnost.

Tyto myšlenky byly uplatněny při výběru návrhů v architektonické soutěži pro stavbu budovy Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum. Autor popisuje výsledek projektu, krásnou stavbu centra, architekturu, umělecké objekty, ale i funkčnost prostor, fondy a služby knihovny.

Klíčová slova: budovy knihoven – architektura – Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum – Humboldtova univerzita – Německo.

Summary:

Great value of information about the building of the Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum of the Humboldt University of Berlin consists in the new view of building libraries. The author observes in particular two features of the process: division of labour and questions of relations between architectonic value and functionality. Conventional division of labour among architects, users and investors can be replaced by their close collaboration. Considering the difficult estimation of the future progress in technology, it seems to be better to concentrate on permanent values. There are cases of beautiful architecture that meets functional requirements better than the building built chiefly to be functional. These ideas were applied by the selection of projects for building the Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum. The author describes the result, the beautiful building, architecture, artistic objects, but also functionality of the building, library collections and services.

Keywords: library buildings – architecture – Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum – Humboldt University – Germany.

Spolu místo vedle sebe

Obvykle se při stavbě nové budovy starají architekti o estetiku, uživatelé o funkčnost a zadavatelé o výdaje. Dělba práce se zdá být v určitém smyslu přirozená, neboť každá skupina odpovídá za svoji oblast, ve které je kvalifikována, má v ní zkušenosti a vyzná se v ní. Vedla však tato dřívější dělba práce u veřejných budov k výsledkům, které jsou i o 20 nebo 50 let později obhajitelné po stránce estetické, funkční a ekonomické? Měli jsme během plánovací fáze spíše dojem, že mnoho knihoven, ve kterých fungovala taková dělba práce, již dnešním požadavkům funkcionality a estetiky nevyhovuje. A viděli jsme také, že krásné, vysoce kvalitní stavby umožňují vybudovat funkčně dobré knihovny spíše než ty, které byly stavěny v první řadě s ohledem na funkčnost. Proto jsme přesvědčeni o tom, že knihovny budou své současné úkoly a funkce poskytovat i za 50 či 100 let, a proto by se novostavby neměly jen přizpůsobovat současným trendům a módě. A protože technický pokrok je jen těžko odhadnutelný, sledáváme smysluplným a pragmatickým koncentrovat se na ty vlastnosti využívání knihoven, které se pravděpodobně nebudou výrazně měnit. Stoly a židle ke čtení a učení, knihy – ať už tištěné nebo elektronické – nejlépe volně přístupné, příjemné klima v místnosti a odpovídající

osvětlení pro lidi. V konečném důsledku to může být jen tak, že knihovna bude příjemná, solidní a krásná.

V roce 2004 se konala architektonická soutěž pro stavbu Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum. Obdrželi jsme více než 270 návrhů, které jsme třídili a vyhodnotili. Rozhodující vliv na výběr měl tehdejší prezident Humboldtovy univerzity v Berlíně, Jürgen Mlynek, dále vedoucí technického odd., Ewald Schwalgin, a budoucí uživatelé budovy ředitelé počítačových a mediálních služeb a univerzitní knihovny, Peter Schirmbacher, a já. Pro návrh Maxe Dudlera a jeho kanceláře jsme se rozhodli podle písemně uvedených úvah, jak lze dosáhnout stálosti vzhledem k funkci a utváření knihovny. Vedle akvizice a zpřístupňování je vlastní funkcí knihovny zprostředkování uchovaných nebo uložených myšlenek a pocitů. Z toho odvodíme, jak vytvořit vhodnou atmosféru k recepci textů, obrazů a tónů. Přitom zvláště důležitá pro nás byla – jak zde ostatně uvádíme – kvalitní, vysoce ceněná a přetrvávající architektura.

Protože jsme sami byli nejistí, nevěřili jsme, že architekti a plánovači stavby sami disponují kritérii, která mají vést k dobré knihovně. Z toho důvodu jsme se zcela záměrně zúčastnili společného jednání o estetice a penězích. Bylo to možné díky otevřenému a důvěryhodnému jednání ze strany architektů a vedoucích stavby. Dohodli jsme se s nimi, že se budeme podílet na všech relevantních architektonických řešeních, aniž bychom něco dohodli bez souhlasu obou stran. A tak jsme se vměšovali do otázek nábytku, barev, skleněné střechy, stolních lamp. V některých případech jsme přesvědčili architekty, takže došlo k novým návrhům. Často nás naopak architekti přesvědčili o své představě. Byli jsme se společně podívat na řadu knihoven v Německu i Evropě. Při těchto cestách jsme se vzájemně naučili poznat rozdílné perspektivy, způsob práce a pozadí práce jak architektů, tak knihovníků. Tato úzká spolupráce na mě působila tak, že jsem si uvědomil, že estetické aspekty jsou mnohem důležitější než dřív. Došel jsem k přesvědčení, že estetika knihovny je nutná podmínka pro úspěšnou knihovnu, a to i v budoucnosti.

Láska na druhý pohled

Na základě úzké spolupráce architektů, stavbyvedoucích a knihovníků je míra akceptace výsledků velmi vysoká. Vyjádřeno méně byrokraticky: Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum je nádherné! Tato krása se neodkryje na první pohled, není líbivá a povrchní. Zvnějšku se zdá stavební příčka téměř až odmítavá a introvertní, ale skoro všechny místnosti jsou „otevřeny“ do městské krajiny a spojují čtenářský svět s realitou Berlína. Fasáda je rytmická díky velikosti členěných oken, jež jdou dál než jen za svou funkčnost, za úzkými okenními tabulkami stojí knihovní regály, za širokými okny se nacházejí čítárny. Zdánlivá přísnost fasády a formy společných budov působí při delším pozorování promyšleně a přátelsky, pro mě až láskyhodně. Budova má v sobě stopu učitele Oswalda Mathiase Ungerse, ale vlastní rukopis Maxe Dudlera je nepřehlédnutelný. Vnitřní architektura je tvořena skrze jednoduché a symetrické formy, které působí silně a jasně. Tato jasnost jde ruku v ruce s řemeslnou oddaností v detailech a lásce k použitým materiálům. Věcný Dudlerův jazyk formy neodpovídá žádnému způsobu efektivních snah stavitelů posledních let, které jim umožnil vývoj počítačového softwaru. Příkladem budiž marnotratné použití třesnutých veselých barev a místností, které jsou plné techniky, jak se tomu stalo při stavbě informačního, komunikačního a mediálního centra v Cottbus. Max Dudler dává přednost budově z přírodních materiálů, jako je např. dřevo a kámen a použití černé a bílé. Tato barevnost je konsekventní s trvalostí pravoúhlé formy. Přísnost a zdrženlivost vycházející z tohoto přístupu nejen umožňuje snadnou orientaci – je esteticky náročná a přímo oblažující..

Objevování v Jacob-und-Wilhelm-Grimm-Zentrum

Hned ve foyer narazíme na kulturní dílo, které na jedné straně cituje architekturu nebo se to alespoň tak zdá, na straně druhé působí velmi samostatně a nespoutaně. Jedná se o práci Aruna Kuplase, která na první pohled působí abstraktně. Na velkoformátové fotografii lze vidět části sloupů, které podpírají krytou proměnadu staré Národní

galerie v Berlíně. Rozeznáme nejen dojem povětří na ploše sloupů, ale také kreativní neovnovnosti a díry. Fotografie nesou název „Bullet Holes“. Jsou to viditelné stopy těžkých bojů v Berlíně na konci 2. světové války. V interpretaci se jedná nejen o představu zážraků v minulosti v obrazu města, ale také o trvalé poranění v našich životech. Ikonická a abstrahovaná představa byla ve foyer nainstalována podle pokynů tak, že horizontálně vznikl vlys a vertikálně sloupové aranžmá. Stejně jako při pečlivém pozorování fasády, i zde vidíme, pokud si dáme na čas, kde začíná a kde klade otázky.

Předností návrhu Maxe Dudlera byla originálně, a nejen funkčně zvládnutá myšlenka, podle potřeb knihovny, na centrální čítárnu, stejně jako na zbývající pracovní místa, studijní kabinety a společné místnosti. Téměř ze všech čítáren a pracovních míst je viditelné, více nebo méně, centrum města. Čtenářky a čtenáři se mohou rozhodnout, jestli se chtějí dívat na muzejní ostrov, a nebo raději na televizní věž na Alexandrově náměstí, či zda chtějí vidět na panelové stavby, rychlodráhu, popřípadě hemžení na nádraží na Friedrichstraße poté, co vzhlednou od své vědecké práce, aby si utřídili myšlenky.

Kdo se nechce nechat rozptylovat ruchem města, může studovat ve velké terasovité čítárně, která je srdcem celého centra. Pro nás knihovníky je důležité, abychom svým uživatelům vedle dobré funkčnosti knihovny mohli nabídnout také příjemné a pěkné prostředí. Terasy jsou pro to nejlepším příkladem. Tvoří dřevem pokrytou vysokou místnost s fascinujícím osvětlením. V jedinečné čítárně je během dne přirozené světlo, a to díky prosklené střeše, večer a v noci je osvětlena nepřímo a lehce. Na pracovních stolech si každý uživatel může nastavit osvětlení individuálně. Řešení architektů postavit na jednom malém základním kousku jeden velký čtenářský sál, je vtipné a kreativní. Odstupňování teras nabízí jednak dostatek prostoru a na straně druhé umožňuje snadný přístup k volnému výběru, který je na každém poschodí kolem terasy seskupen.

Krása a svoboda

Vedle maxima krásy disponuje centrum také maximem svobody. Máme na mysli svobodu takřka neomezených myšlenek, pocitů, mínění a nápadů lidstva, které jsou zachovány na různých mediích, uchovány knihovnou a poskytnuty ke studiu. Ale také svoboda v podobě přístupu k regálům s téměř 2 mil. svazků. Kromě historických a zvláště ceněných svazků, které nejsou volně přístupné. Můžeme použít speciální sál pro výzkum, ve kterém se nachází také privátní knihovna, po němž centrum nese své jméno. Větší svobodu pro rodiče, kteří studují a vědecky pracují, umožnil vznik rodičovsko-dětského odd. Zde mohou rodiče studovat a číst, zatímco si děti hrají, malují, čtou nebo poslouchají načené knihy. Svoboda také znamená, že nemáme žádná uživatelská omezení, kromě těch, která jsou nezbytná. Proto knihovnu můžete navštívit každý den po dlouhou dobu. Centrum je otevřeno od pondělí do pátku od 9h do 24h, v sobotu, neděli a ve svátek od 10h do 18h. Podobně jako v Erwin-Schrödinger-Zentrum, kde se tato koncepce osvědčila, jsou v centru nabízeny společně služby univerzitní knihovny, počítačového a mediálního servisu. Aktuální technické vybavení a široký počet elektronických služeb stejně jako komerční nabídka knihovny jsou prezentovány v rámci jedné budovy a vzájemně se doplňují. Vedle bezdrátového připojení v celé budově může být využit také „počítačový bazén“, multimediální pracovní místa, počítačová školící místnost a decentralizované počítačové pracovní plochy. Tato elektronická nabídka je doplněna o bezpočet kopírek, tiskáren a scannerů. Celý servis je zajištěn ve všech odd. skrze odborně proškolené pracovnice a pracovníky, kteří profesionálně poradí, poskytnou informace a také je zprostředkují.

V radostném opojení

S řízením centra došlo k ojedinělému spojení centrální knihovny, univerzitní knihovny, počítačového a mediálního centra, a to poprvé za 180 let jejich historie. Nadšení z tohoto faktu je velké tak, že ani slovy nelze vyjádřit, co já a spolu se mnou řada dalších cítíme. Chce se mi radostí výskat, smát a objímat. Centrum pro mě představuje, ačkoliv jde v mém životě už o druhou velkou stavbu knihovny, vysoce srozumitelný výsledek. Pravděpodobně také znáte pocit, který máte, když na něčem dlouho pracujete, a pak je

---

konečně hotovo. Ulehčení, údiv a radost z toho, že práce je dokončena. Ještě před pár týdny jsem byl nejistý, zda naše snahy a úmysly budou kladně přijaty, zda bude dům působit jako krásný a povzbuzující. Na konci června však byly první knihy v regálech, skoro dokončená čítárna, která ze všech poschodí poskytovala výhled na Berlín, a na jedinou všechny pochyby zmizely. To je vedle řady jiného zásluha architektů, bez Maxe Dudlera a jeho spolupracovníků Andrease Engeho a Jochena Soydana by se naše knihovnická představa tak úspěšně nerealizovala. Přáli bychom si určitý vzájemný vztah mezi knihovnou a architekturou: ústraní, skoro nenápadné, ale s vypracovanými strukturami, jasným členěním, redukcí na jednoduchost a přehlednost, klid a introvertnost. Forma a ztvárnění centra působí nadčasově a trvale. Kdyby architekti měli pomáhat organizovat život, potom je to, jak věřím, úplně v pořádku, když ztvárnění velké vědecké knihovny s její včleněnou klasifikací a systémem, s jejím komplikovaným vyhledáváním v katalogu a databázích, s její nepřehledností, která se podobá labyrintu, bazíruje na jednoduchosti a transparentnosti. Vyjádřeno slovy Roberta Walsera: „Co je nepřítomné, je někdy právě skrze to skutečné.“